

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Веселина Николаева Илиева,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.4. Социални дейности
докторска програма Социални политики и социална работа

Автор: Екатерина Георгиева Ужиканова

Тема: СОЦИАЛНА РАБОТА С ДЕЦА И СЕМЕЙСТВА В ПОДКРЕПА НА РАННОТО ДЕТСКО РАЗВИТИЕ

Научен ръководител: доц. д-р Людмила Павлова Векова, Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-121 от 20.01.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема "Социална работа с деца и семейства в подкрепа на ранното детско развитие" за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.4. Социални дейности докторска програма Социални политики и социална работа. Автор на дисертационния труд е Екатерина Георгиева Ужиканова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра “Социални дейности“ с научен ръководител доц. д-р Людмила Павлова Векова от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Екатерина Георгиева Ужиканова комплект материали е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Докторантката е приложила 4 броя публикации.

Екатерина Ужиканова е родена през 1979 г. През 2002 г. завършва специалност „Социални дейности“ в ТУ – Габрово, ОКС бакалавър, а през 2018 г. завършва магистърска степен в ПУ „Паисий Хилендарски“, с професионална квалификация „Мениджър на социални организации“. През периода март 2019 – март 2022 г. е докторант в катедра „Социални дейности“ при Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Професионалната ѝ биография е впечатляваща. От 2003 г. до настоящия момент тя развива своите компетенции в социалната сфера, което е видно от богатата и подробно представена автобиография по настоящата процедура за придобиване на ОНС „доктор“.

2. Актуалност на тематиката

Представяйки ранното детското развитие като сложен процес, съществуват множество възможности той да бъде подкрепен, дори да няма „видима“ или „регистрирана“ от професионалистите нужда. Колкото по-пълноценно е усвояването на знания и умения в ранното детство, толкова по-качествено и пълноценно ще е справянето на детето с по-сложни задачи с нарастването на възрастта, което определя и значението на нуждата от подкрепа към децата и семействата. Това развитие се подпомага от родителите, от средата, от общността и зависи от техните разбирания, ресурси, възможности и ограничения. Актуалността на дисертационния труд се обуславя от това, че прегледът на наличната литература по заявената проблема-

тика показва, че емпирично тя не е достатъчно разработена и не се откриват цялостни изследвания в България, които пряко да проучват практиката по отношение на социалната работа в подкрепа на ранното детско развитие. Тези предпоставки определят и необходимостта от дефинирането на единно разбиране за значението на ранната подкрепа на децата и семействата, както и от посочването на подходящи форми за подкрепа на родителството, на детското развитие и превенция на рисковете за здравето, емоционалното развитие, социалното представяне и бъдещото развитие на децата.

3. Познаване на проблема

Докторантката много добре познава основните теоретически аспекти на проблема. Това ѝ е позволило систематизирано и многоаспектно да изясни всички въпроси по темата и да представи собствени виждания и конструктивни решения. Разработката е на необходимото научно ниво. Стилът и езикът са издържани.

4. Методика на изследването

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Методите на изследване кореспондират с целите на дисертационния труд и в хода на работата са използвани следните методи:

- *Документален метод* - Проучване на основни нормативни документи, свързани с подкрепа на детското развитие и родителстване, с цел анализ на действието им и определяне на стратегически приоритети и предизвикателства.
- *Анкетен метод* - Чрез него се проучва практиката, касаеща подкрепата на ранното детско развитие, в действащи социални услуги на територията на страната.
- *Качествен метод – Интервю*. Получената информация е база за обобщаване на важни моменти по посока на поставената дисертационна цел и задачата за разработването на модел на социална работа за интегрирана подкрепа на ранно детско развитие.
- *Статистически методи* - Събраната първична информация е проверена, кодирана и въведена в компютърна база данни за по-нататъшна статистическа групировка, прекодиране и анализ. При обработката на данните се използва софтуерен продукт за статистическа обработка SPSS 17.0 и за извличане на данни на информация, а за графичен анализ се използва MS Office Excel 2007. Използвани са целесъобразни статистически анализи спрямо получените резултати.

Изборът на посочените методи показват високата научна осведоменост в областта на емпириката както на докторантката, така и на нейния научен ръководител.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е с обем 161 страници и се състои от увод, три глави, обобщение, изводи, препоръки за практиката, а също и списък на цитираната литература – 105 заглавия, от които 81 на кирилица и 24 на латиница. Дисертацията съдържа 41 фигури и една схема.

В структурно отношение дисертацията е на необходимото ниво. Планът е съставен съобразно с поставената изследователска цел и стремежът на докторанта най-пълно да проучи проблема. Между отделните глави е налице балансираност и логическа връзка.

Както вече бе посочено съдържанието на дисертацията се разполага в увод, три глави, обобщение, изводи, препоръки за практиката.

В *Увода* докторантката представя детското развитие като сложен процес - колкото е попълноценно е усвояването на знания и умения в ранното детство, толкова по-качествено и

пълноценно ще е справянето на детето с по-сложни задачи, когато е в по-голяма възраст. Тук правилно са определени обектът, предметът, целите и задачите на дисертацията. Представени са методологията на изследването като вниманието се насочва към самите методи на изследване.

Първа глава представлява подробен научен анализ на *ранното детско развитие – значение и перспективи за подкрепа*. Тук задълбочено се представя ранното детско развитие, в контекста на периодите и значение на ранното детско развитие. Задълбочава се в проблема детското развитие – нужди и отговорност. Анализират се ранните години и зависимостта от средата. В този смисъл се центрира върху това, че ранното детско развитие е нова област на изследвания, която се определя като „нова наука, благодарение на която сега знаем, колко важни са ранните години и зависимостта от средата – ранните преживявания и околната среда, както и взаимодействието на детето с възрастните. Вниманието на четящия дисертацията се насочва и към въздействията и подкрепата на ранното детско развитие – тези на семейството.

Втората глава насочва вниманието върху *социалната работа с деца и семейства в подкрепа на ранното детско развитие*. Тук се посочват съвременните разбирания за социална работа с деца и семейства. Застъпва се тезата, че социалната работа с деца и семейства се превръща във важна съставна част от социалната политика и допринася за запазване на доверието на гражданите към държавата. Политиката на държавата за подкрепа на детето като комплексна система от стратегии и програми, законови регламенти и структури, ориентирани към тяхната реализация, е важен компонент на общата социална политика. Основно социалната работа с деца и семейства обхващат рисковите целеви групи, които имат нужда от закрила, помощ и подкрепа. Рисковете настъпили за детето и семейството, определят методите, подходите и познанията, необходими за въздействие и закрила. Рисковете за децата и 31 семействата са множество – социални, здравни, образователни и други. Услугите и дейностите, насочени към преодоляване на рисковете са в същността на социалната работа с деца и семейства. Подробно са анализирани социалните услуги и практики при подкрепа на деца и семейства.

Трета глава представя *емпирично изследване на съществуващи практики на социална работа в подкрепа на ранното детско развитие*. Използвани са документален метод, анкета, интервю и статистически методи. Водещ фактор при анализиране на данните е включването на определения брой потребители, според нуждите им от подкрепа. Данните за потреблението на отделните услуги и резултати, посочени в съответните години, представят показателната роля на проекта при удовлетворяването на нуждите на широката общност. Този подход напълно отговоря и на разбирането за смисъла и значението на социалната политика и социална работа, свързани със създаването на условия и постигане на позитивна социална промяна.

Изследвани са практики на социална работа в подкрепа ранното детско развитие в действащи социални услуги на територията на страната. Изследването е реализирано чрез анкетиране на специалисти, работещи в социални услуги на територията на страната. В изследването е поставен върху действащи социални услуги свързани с подкрепа на ранното детско развитие. Резултатите от проучването обобщават информация за нуждата от създаване на нов модел на социална работа за ранно детско развитие – интегрираща социална, образователна и здравна подкрепа.

Направен е изключително надежден анализ на регистрираната емпирична информация, което отново прави чест на докторантката и нейния научен ръководител. На база на този анализ са реализирани също така надеждни изводи и обобщения.

Изграден е Модел на социална работа за интегрирана подкрепа на ранното детско развитие.

В *Заключението* дълбоко се подчертава, че въпреки наличните форми за въздействие върху рисковете за детското развитие и възможности за подкрепа, въпросите за изграждането на сигурни общности, чиито фокус са децата, особено уязвимите групи от тях, са свързани и със създаването на практики, които да благоприятстват промяна на разбирането на значението на детското развитие. Нуждите на децата и семействата създават предпоставки за реализиране на една или друга форма за подкрепа.

Това е моят анализ по отношение на изложеното съдържание в дисертационната разработка.

Що се отнася до научните и научно-приложните постижения в дисертационния труд. Характеризиране на основните постижения. Тук решително на първо място следва да бъде поставено изграждането на *Модел на социална работа за интегрирана подкрепа на ранното детско развитие*. Моделът представя нов поглед, нова структура и организация за интегрирана подкрепата, която на практика е взаимосвързана от гледна точка на удовлетворяването на комплексни нужди на детето – здравни, образователни и социални. Представеният модел за интегрирана подкрепа на ранното детско развитие отчита и влиянието на средата върху детето, подготовката му за важните събития в живота, преминаването през отделните етапи на детското развитие – от раждането до навършване на 7 годишна възраст и значението на родителстването. Интегрираната подкрепата във всеки етап на детското развитие има своите важни приоритети, подробно разгледани в дисертацията.

Съгласна съм с формулираните от докторантката научно-приложни приноси на дисертационния труд: те кореспондират с обосновката на нов научен проблем, какъвто е ранното детско развитие. Тезите в дисертацията са доказани с нови средства, показани са съществени нови страни в съществуващия научен проблем и теории в областта на ранното детско развитие, използвани са при това доказване съвременни методи на изследване. Дисертационната разработка има своята голяма значимост за развитието на науката и областта на социалните дейности, като нейните изводи, обобщения и препоръки могат безпроблемно да бъдат внедрени в реалната практика на социалната работа.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Списъкът с публикациите на докторант Ужиканова включва 4 статии публикувани през 2021 г. Всички те кореспондират с темата на дисертационната разработка и са самостоятелни, без участие на други колеги. Резултатите от публикациите – също като тези от дисертационния труд могат да се ползват в реалната теория и практика на социалната работа.

Оценката ми за личното участие на докторантката в проведеното дисертационно изследване, е следната:

1. Дисертацията по общото ми впечатление е издържана на високо професионално ниво с адекватна ориентация и позоваване на източници свързани с епистемологичната проблематика на демографията. В нея личи изключителното присъствие на личността на докторанта.
2. Тя е свежа, написана е на ясен език и с ясни твърдения. Не е оставено място за езиково неразбиране и оттам за обсъждане, почиващо на недоразумения. Логическата прецизност впечатлява, а на места доставя истинско удоволствие.
3. Дисертацията представлява добре структуриран и логически подреден научен труд, който отваря вратите на студентите към сериозно познание, което показва истинското високо научно ниво на докторанта.

7. Автореферат

Авторефератът отразява основните моменти в дисертацията. В структурно и съдържателно отношение е разработен съгласно изискванията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Нямам въпроси и критични бележки. Имам следната препоръка: с цел популяризиране на дисертационния труд, препоръчвам той да бъде издаден като монография, тъй като ще бъде полезен за работещите в социалната сфера.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторанката Екатерина Георгиева Ужиканова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност *Социални политики и социална работа* като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Екатерина Георгиева Ужиканова в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.4. Социални дейности, докторска програма Социални политики и социална работа.

08.03.2023 г.

Изготвил становището:

(подпис)

проф. д-р Веселина Илиева